

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Archiv pohádek, pověstí, obyčejů, starožitností
na Záhorku a Pobečví.

Časopis lidopisný. Vychází měsíčně v Týně u Lipníka.
Číslo za 4 halíře. — Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK III

Květen 1907.

ČÍSLO 12.

Dožatá.

Při shrabování posledních pokládek každý se pospíchal, aby zbytek nevázal do posledního snopu, neb se mu říká žebrák, a všichni se mu smějí. V neděli na to slaví se dožatá.

V Lišné a na Domaželsku se říká, když ženci donesou hospodáři věnec uvitý ze všech druhů požatého obilí:

Hospodáři!

My neseme Vám dar, který Bůh všemohoucí dal z úrody zemské, z rosy nebeské, z tichého deštička, z teplého větříčka, aby Vám Bůh všemohoucí v tento rok požehnal.

Když jsem tento věneček chtěla mít, musela jsem do města Krakova jít; v městě Krakově jsou růže takové: modré, bílé a červené. Když jsem se s tímto věnečkem vypravovala, matinka mi přísně přikazovala, abych ten věneček žádnému nedala, dokud nebudu mít několik stříbrných zlatých.

Panímámo zlatá, otvírejte vrata, neseme Vám věnec, ze samého zlata. Dobrý večer, pane hospodáři, přejeme Vám; tento zelený věneček přinášíme Vám! Vy ho od nás přijměte a za nás se nestyďte; dá Vám Pán Bůh požehnání na každém místě.

Nejvřelejší přání přinášíme dělníci nadělání, bychom Vás tím potěšili, byste hodně natržili za to krásné obilí. Pracovali jsme vždy pilně, proto laskavě prosíme, by nás něčím obdařili, na čaj, kávu, neskrblili; ať plesá naše srdcečko a proto volám, ať žije náš pán!

Když jsem s tím věnečkem k Vám šla, potkali mne dva mládenci, oni ten věneček po mě žádali a já jsem jim říkala, že ten věneček žádnému nedám, ani neprodám, že jej pro mnohem vzácnější pány mám.

A proto Vám přeji všem vespolek štěstí, zdraví a Boží požehnání a po smrti království nebeské. Přijmite od svých dělníků a dělnic tento dar! Pochválen buď Ježíš Kristus!

(Pan Robert Cagašek, Lišná.)

Na Soběchlebsku panuje toto říkání:

«Hejsa chaso Havránku, odejděte na stránku, níže a výše, abych se mohla dostat s tím věnečkem k hospodáři blíže. Ach, co jsem se smutná nachodila, než jsem ten věneček uvila. Přišla jsem na tři křížové cesty, tam tři mládenci svačili. Já jsem jim pravila: Rač Pán Bůh žehmati, — oni se počali na mě hněvati. Ten jeden se na mě osopil, druhý se na mě zamračil a třetí mě malou svačinou obdařil. Dal mi jednu kytku ptačí a nožku račí. Já jsem se tolik nasvačila, že jsem se z toho roznemohla. Píva nechcu, ani páleného; ale něco smaženého! Kolik v tom věnečku klásečků, tolik nám dejte klobásečků; kolik v tom věnečku zrncek, tolik ať máte měřiček. Kolik měřiček, tolik slepiček; kolik zrncek, tolik ať máte vajíček. Podívej se, hospodáři, jak si tím věnečkem hážu; podívej se, hospodyně, jak já sobě poskočím!»

Pak se chasa počastuje za zpěvu písní a žertů.

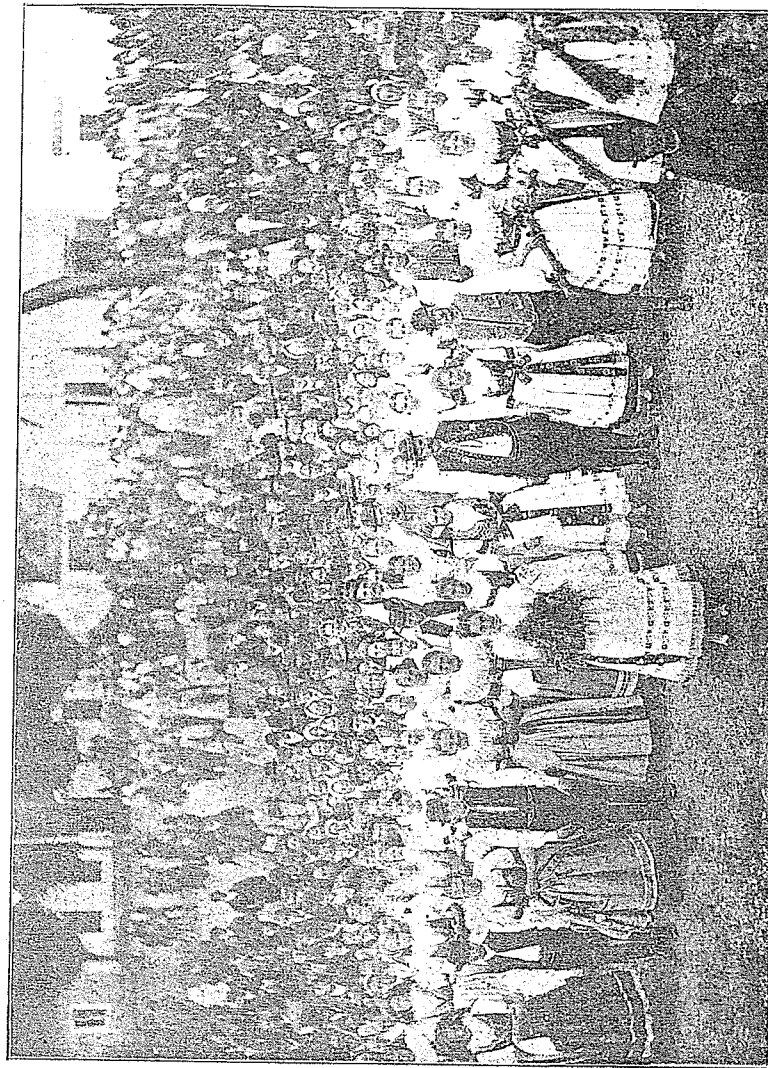
(P. Alois Kocian.)

Prusinovský zeman.

Roku 1600 byl pánem v Bystřici a Prusinovicích pan Václav Bytovský. Spálil sošku P. Marie svatohostýnské z doby sv. Methoda na náměstí v Bystřici r. 1618. Pro vzpouru ztratil pak za dva roky statky a manželka jeho, která při hostinách z kalicha posvěceného popájela, zemřela jako žebračka v Roštění. On sám r. 1637 byl ve Slezsku polapen a v Brně sťat. Prusinovský statek koupil mladý hezký zeman.

Když se usadil, dojížděl do Kroměříže za nevěstou, aby ji dovedl jako nevěstu na statek.

Jednou sešel se u své snoubenky s důstojníkem švališerů, hrabětem, kterému se hezká panna velice zalíbila a hleděl si ji přílišným dvořením nakloniti. Ta ale klonila se milostností k zemanu. Hrabě, aby si cestu ku štěstí uvolnil, vyzval zemana na souboj. Věrný sluha zemanu varoval pána, aby ujel bez souboje, ale tento nechtěl se nechat zahanbit. Hodina souboje došla a protivníci postavili se se svědky na umluvené místo za Kroměřížem s pistolemi v rukou. Losem určen důstojník k první ráně. Dáno znamení, rozčilený důstojník střelil a chybil. Zeman střelil a protivník se skácel mrtev. Sluha čekal nedaleko s koňmi a zeman ujel šťastně před stíhateli. Přijeda do Prusinovic sebral mladý zeman hotové peníze, skvosty, něco šatů, zatím sluha nechal mu koně okut u kováře opačně obrácenými podkovami a zeman pak jel k Bystřici a po silnici do Polska. Více se nevrátil. Daleko snad ne-

Dožatá z Domaželic, Lišné, Čech a Nahošovic (z Dřevohosticka) 23. července 1892.

dojel, když se do Prusinovic dobrala z Kroměříže četa švalištrů, prohledali statek i dědinu, ale zemanu už nenašli. Druhého dne byl za hranicemi na Těšínsku. Povídá se, že u lidu velmi oblíbený hrabě Rotál na Bystřici a Hořešově zemanství koupil ke statku bystřickému a peníze zemanovi do Polska odeslal, kdež se svou nevěstou se opět sešel jako manžel.

L Hry dětí na Záhoří a Pobečví.

Slyšel jsem, že selské děti nemají radosti na světě. To je hrubý omyl. Mezi dětmi všech stavů není rozdílu do 5—8 roků. Žijí bezstarostně jenom přítomnosti a hledí z ní vymačkat veškerou lahodu. Nemyslí na budoucnost a o minulost se nestarají. Děti selské jsou upřímné, něžné, skromné, nevinné a milují toho, kdo si jejich důvěru získá.

Selské děti jsou ve zdejší části naší vlasti něžné květinčky, kterých se nedotkl ještě dech-umožující starosti. Jsou v rodinách nejsladší bystostí, jimž Stvořitel zapoměl dát křídla.

Získal jsem si jejich důvěru, cítil jsem se vždy v jejich společnosti šťastným, stával jsem se na chvílku dítětem a svým něžným, nevinným zjevem hojily rány osudu.

Ve středu jejich pocítil jsem hluboký význam slov Spasitele světa: «Nebudete-li jako maličtí ti, nevejdete do království nebeského». Kolik už rodin rozeštvaných dítě spolilo! Ono činí dům útulným a soustřeďuje na sebe radosti a starosti rodičů. Zvedené děti činí rodiče šťastnějšími, zvyšují jim trpělivost v starostech, ruce jim činí pracovitějšími, učí zapominati na minulost a osvětlují jim budoucnost.

Za nepohody v zimě sezval mě v Soběchlebič Nácinek Václavíků a Anička Hošťálková odpoledne po vyučování okolní drobotinu do některé jizby, nejráději k Symerskom.

Hrávaly se různé hry, které jsem tuto na památku podal; ale i na dvoře školy Bezuchovské ve chvílce oddechu v 10 hodin odučil jsem se řadu her.

V Týně pak na Koláčkové zahradě sezvali se Mařenka Koláčková, Františka Onderková a Blažka Navrátilova s chlapci a děvčaty a jejich hry jsem tu též připojil, kromě těch, které jsou se záhorskými totožné. Jsou to hry bez hraček pro děvčata neb chlapce i většinou pro všechny; některé pro jizbu, jiné si hrají na trávníku, na dvoře a když je tráva sklizena, v zahradě. Každá doba má své. Hrají se beze všelikých příprav nenuceně.

1. Na paní Růžičkovou.

Děti usednou na lávku. Jedno děvčátko je paní Růžičkovou a jiné táže se každého: «Kde je paní Růžičková?» a každé odpoví: «Vedle!» Poslední řekne: «Já jsem!» Nyní vede se rozmluva mezi nimi: «Jdu si pro zlaté klíče do nebe!» — «Spadly mě do studně!» — «Kde je ta studně?» — «Vypili mě ju volí!» — «Kde jsou ti volí?» — «Na zlatém poli!» — «Kde je to

zlaté pole?» — «U zlatého kamene!» — «Kde je ten zlatý kámen?» — «Až na věky věkův amen!» — «Kterého volka mě dáte?» — «Toho krajního!» — První sestoupí s lávky a podá ruku té, co se vpytává. Kráčeji kolem sebe a ona zpívá: «Vedu, vedu andělíčka, okolo kostelíčka, andělíčku klekni a ručičky sepní!» — Klekne, ručičky sepně a upřímně hledí do tváře malé tazatelky, odpovídá na otázky: «Andělíčku, kde's byl?» — «V lesí!» — «Co's tam dělal?» — «Šišky sbíral!» (borové neb smrkové). — «Kam's ty šišky donesl?» — «Na panský stůl!» — «Kdo jich jedl?» — «Kočka v měchu!» — «Ukaž zuby!» — (Zavře ústa a ozve se): «Mhm!» — «Vyplas jazyk!» — «Mhm!» — «Vyšřiž zuby!» — «Mhm!» — «Pohledni třikrát do nebe a nezasměj se!» — Pohledne třikrát ke stropu jizby a když se při tom neusmálo je andělíčkem, jinak čertem, čehož se velice bojí. Tazatelka pozdvihne klečícího, kráčí kolem sebe držíce se za ruce a ona zpívá: «Vedu, vedu andělíčka, okolo kostelíčka; andělíčku šup do nebe!» — Zavede jej na některé místo, které je nebem. Čerty na jiné. Poslední, t. j. paní Růžičková, vstane a držíce se za ruce s tazatelkou točí se okolo sebe a tato zpívá: «Vedu, vedu andělíčka, okolo kostelíčka, andělíčku klekni a ručičky sepní!» — Klekne a ručičky sepně. Pak říká: «Andělíčku umíš jest kašičku?» — «Neumím!» — «Pohledni vzhůru!» — Učini tak a nyní se jí táže dál: «Co tam vízeš!» — «Pána Boha!» — «Čím de?» — «Huličkou!» (uličkou). — «Co nese?» — «Košíček!» — «Co v něm?» — «Rohlíček!» — «Dal ti?» — «Dal!» — „Jak's mu řekl?» — «Pán Bu zaplať!» — «A on tobě?» — «Žehnej tobě!» — Pohledni třikrát do nebe a nezasměj se!» — Pak vstane a ukončí se obvykle: «Vedu, vedu andělíčka, okolo kostelíčka; andělíčku šup do nebe!» Tímto je hra ukončena.

2. Na zlatý prstýnek.

Děti sedí na řádku, ruce sepnuté v klínu. Jedno opodál «mužeká» = mžiká, t. j. zadělá si oči, neb se odvrátí tváří; druhé klade do ruk kroužek, říká: «Tobě dám, tobě ještě víc, tobě do střevíc, tobě do ostatka, tobě nic . . .» Když někomu kroužek vpustilo do ruky, volá: «Hádej, hádej, hádaču, kdo má zlatý prsten!» Hádač přibližuje se dětem, hledí na ruce, říká při tom: «Já bych ráda hádala, od koho bych vydala»; «háda sem, pod pasem, a ty milá (Jozefko) dej ho sem!» Když hádač uhodne, klade sám prstýnek, a ten u něhož nalezen byl, je hádačem. Jinak musí hádat, až uhodne.

3. Na světlo.

Buď chlapci nebo děvčata dotýkajíce se rameny tvoří kruh, hlavy olnou a dívají se do prostřed kruhu. Ruce mají všechny děti na zádech. «Světla» chodí okolo kruhu, volaje: «Hledte na světlo, nehledte na mne!» Některému vloží zmotaný šátek do ruky a ten hledí toho na pravo šlehat, až mu tento uteče do kola v pravo a vrátí se na své místo. Ten kdo šlehal zase chodí do kola, vloží někomu šátek do ruky nepozorovaně a hra začíná znovu. Je-li dětí málo, kruh malý, běží se třikrát do kola.

4. Na kováře.

Chlapec jeden dělá kováře, sedne si na zem. Vedle něho posadí se dva pomocníci a uvážou se motouzem k jeho nohám. Čtvrtý stojí před nimi a táže se kováře: «Co jim dáte na snídání?» — Kovář: «Klobáse!» Pomocníci střídavě pěstmi tlukou jako na kovářině. Tu se dále táže: «Co jim dáte na oběd?» — Kovář: «Zelnicu!» Tu pomocníci tahají kováře za nohy k sobě přivázané, až řekne něco, co jim lahodí. Otázky kladou na dny v týdnu od pondělka do soboty, kovář jmenuje různé jídla a dle toho pomocníci kováří neb tahají.

5. Na bednáře.

Děti si usednou do kolečka na zem tváří k sobě. Jeden chodí okolo nich a lepá z nenadáni po hlavách, říká: «Bednář! Bednář, Bednáříček!» Kdo hlavu ohne, ten je bednáříkem.

6. Na oves.

Děti posedají na lavku řádečkem. Jedno se vyptává po pořádku od prvního počínaje: «Prodáte mi ovsu?» Každý odpoví: «Prodáme!» Pak se vrátí k prvnímu, tážaje se: «Zač?» Ten řekne cenu a táže se ho na jiné věci, ten musí stále říkat cenu ovsu, jakou udal. Za mýlku neb úsměv musí dát zástavu. Mezitím se na př. táže: Kolik máte litrů mlýka? Co z něho budete vařit? Nedáte mě? Jdu si pro tu kaši! Spodla vám do ní myš? Zástavy se pak vykupují, na př.: Či je to pán, co v té ruce držím? Komu patří, ozve se: «Můj!» — Tomu se na příklad za výkupné dá: «Spíš ti ho nedám, až dáš tetičce pac!» Neb musí klíku políbit, nebo nosem se dotknout dveří, políbit strom, vyskočit třikrát, obejít jizbu o jedné noze a j.

7. Na mlsnou kočku.

Děvčátka chytanou se za ruce v kole. Jedna je kočkou, chodí v kole a líže ruce. Venku stojí hospodář, má stočený šátek na kočku a volá: «Byla tady mlsná kočka?» Oni odpoví: «Byla!» «Co vám sežrala?» — «Smetanu!» — Kolik ji naporučíte?» On na př.: «Pět!» Nyní se ruce nadzdvihnou a hospodář honí kočku, až ji vytné pět ran. Tak se děti střídají dle libosti.

8. Na zlatou bránu.

Dvě děti odejdou stranou se poradit, kdo z nich má být andělem, a kdo čertem. Pak se přiblíží k ostatním dětem, pozdvihnou ruce vzhůru a držíce se za ně dělají tak bránu a zpívají: «Brána, brána otevřítá, zlatým mečem podepřítá; kdo se brány dotkne, tomu hlavu setkne!» — Děti za zpěvu procházejí bránu a ku konci ruce klesnou a jedno zajmou. «Ke komu se dáš?» — táží se jej. Když se rozhodlo, ustoupí na stranu vyvoleného. K čertu se nechce žádné přidat, úzkostlivě hledíc, kdo je andělem, než se rozhodne. — Po posledním prohlásí ten, který byl andělem: «Čerti vy!» A ostatní andělé se jim posmívají. Andělé se radují a čerti zarmouceně naléhají, aby se nový most postavil.

9. Na Kokeš.

Děti stoupnou si do řady zády k sobě. Před první stoupne, které je Kokešem a zavolá: «Kokeš!» První odpoví: «Co chceš?» Kokeš: «Toho

zadního!» a první řekne: «Vem palicu, zabij ho!» Ten poslední nyní nesmí se dát chytout od Kokeše a hledí se dostat před prvního a tam si stoupne a hra počne znova. Když někoho Kokeš chytne, sedne si stranou, až poslední ostane.

10. Mám šáteček.

Děvčátka udělají kolo držíce se za ruce. Jedno stojí uprostřed kola, které se pohybuje do kola. Při tom všecky zpívají: «Mám šáteček mám, — komu já ho dám? — Jenom tomu samému, — koho ráda mám!» — Ku konci zpěvu uprostřed stojící děvčátko položí rozestřený šáteček na zem, a druhé, co před tím šátečkem stojí, pustí se kola, klekne naň, a dá hubičku té prostřední. To se dle libosti opakuje.

11. Na barvy.

Děvčátka sedí na řádku. Jedno tiše rozdává barvy, šeptajíc do ucha: «Ty jsi stříbrná, zlatá, měsíčková, hvězdičková, ořechová, strakatá atd. Jedno děvčátko klečí zase opodál a když jsou barvy rozdané, začne: «Cingi, cingi!» Co rozdávala barvy, řekne: «Kdo to cingá?» — «Já pán!» — «Co chceš?» — «Barvy!» — «Jaké?» — «Bílou!» Když jí není, volá: «Vyletěla komínem!» — Uhodne-li, klekne si barva na pravo a je andělíčkem. — Pak se zase klečící ozve: «Hrky, hrky!» — «Kdo to hrká?» — «Čert s měchem pod ořechem!» — «Co chtěl?» — «Barvy!» — «Jaké?» — «Zlatou!» — Uhodne-li, klekne si barva na levo a je čertem. — Až jsou všichni uhodnuti, chytanou se andělé a čerti za ruce a hledí se pretáhnout přes čáru. Pretáhnou-li andělé čerty, stanou se tito andělé.

12. Na křepelušku.

Děvčátko klekne na zem. Ostatní drží jemu svrchníčku za lem vzhůru. Jiné chodí okolo a zpívá z ostatními: «Seje Petr proso i pšeničku, vyvolili jsme si křepelíčku; křepelíčku máme, křepela nemáme, málo nás, málo nás, pojďte jeden mezi nás!» Jedno pustí lem sukničky, chytne se sukynky zpěvačky, jdou zase kolem křepelušky. To se opakuje, až všecky jdou. Když dozpívaly kladou mlčky kraj svrchníčky na hlavu křepelušky a tím ji udusí.

List J. Galaše studujícímu v cizině.

Milý Krause! Dobrá rada neškodí; někdy přichází skoro, jindy častěji pozdě! Nepochybuj v nejmenším o dobré Vaší mravní povaze, že moje a Vašeho pana otce napomenutí, na rozloučenou s rodným městem dané, hluboce se vkořenily v duši Vaší.

Odstěhoval jste s chvályhodným úmyslem osvojit si sobě poklad užitečných vědomostí a zkušeností ve světě.

Neškodí opětovati srdci Vašemu mou prosbu danou pro styk se ženským pohlavím, protože v tak velkém městě je příliš častá příležitost svému býti o drahocennou perlu nevinosti a ztratiti podklad zdraví. Ano, dobrý mládenče! Prosim co nejpečlivěji chovati tuto posvátnou perlu, nebo

na tom spočívá celé Vaše budoucí štěstí a spokojenost, která Vás ve stáří blažiti bude.

Abyste toho docílil, vyhýbejte se starostlivě, pokud způsobilost toho dovoluje, styků se ženskými a to nejen se svobodnými a podezřelými, ale i s nevinými; zvláště pak vdanými, které, jak jsem častěji pozoroval, jsou pro mladého člověka nebezpečnější, než se svobodnými. Běda mládenci, který uváže v tenatech takové Putifarky, ona udělá jej churavcem v květu mládí a předčasným starcem! Vyhybejte se obezřele každé, která Vám sama od sebe lásku nabízí, nebo cudné děvče toho nečini. Ctnostná duše ženská přeje si vyhledání byti a ukrývá se. Ale i styk s nejnevinějšími není vašemu stavu prospěšný, když jste se vybral do světa osvojiti si užitečné vědomosti, nebo i tento sebere příliš mnoho času vědám. Nikdo zajisté nerad se odtrhne od sladkých hovorů, a tím unikají chvíle nejlepší přiučiti se užitečnému pro budoucnost. Nemárníte času čtením románů, neboť i nejlepší z nich dávají mladistvé duši špatný směr životní a hledte si četbou dobrou osvojiti si zálibu v solidní morálce. Odporoučí mu knihy a končí: Pamatujte vždy na Vašeho Vás milujícího přítele J. H. Galaše, v Hranicích 1820. — Z tak vznešeného ovzduší města Hranic, v němž vyzářil duch Galašů, vypučelo mnoho vzácných lidí a posud úroveň šlechtnosti převyšují Hranice okolní města. Je to poželhání věků minulých!

Drobné zprávy.

Pod Hradem nad Lišnou ke Kostelci objeven Hrádek, sídlo vladyky. Na svaahu objevena r. 1906 socha «Báby» a nedaleko studánka «Svatá Voda», kterou tu posvětili ke křtu prvních křesťanů sv. Cyril a Method. Přišli sem dle památek z Hostýna na Bystřici, Domaželice, Přerov, Moštěnici, Starou Ves, Kostelec a po ukončených sv. misiích odešli na Holešov, Martinice, Fryšták do Kostelce u Štípy, kde pod kopcem «Bábo» s prospěchem velikým vykonavše dílo apoštolské a vystavili v kostele dřevěném sošku Panny Marie, nyní ve Štípském poutním chrámě velice ctěnou po tisíciletí. Všecky tyto a mnohé jiné památky na Záhoří a po celé Moravě i Slezsku popsány budou v knize, kterou po 29leté sběratelské činnosti sestavují o více než 100 obrazích. Vytisknutá bude v létě. — Štípskému kraji bývalého panství Lukovského zámku vévodí u Přílepu vysoký kopec «Hrad», obstoupený jinými vrcholy blíž «Hostýna». Před ním je menší vrchol nedaleko Přílepu «Hrádek» s pěkně zachovalými valy. Vše porostlé lesem. Před 2000 léty byl «Hrad» dřevěným městem pravěkým na vysokém kopci, a v pozdějších staletích útočiště Holešovska ve válkách.

«Záhorská kronika» končí třetí pouť Záhořím a Pobečvím. Tentokrát přijata všude se srdečnou účastí pro vlasteneckou snahu oslavy selského lidu, jediného přechovávatele podání ze slavných dob národa našeho. V říjnu 1907 po čtvrté nastoupí pouť krajem. Kéž by byla opět dobrotivě přijatá v gruntech i chaloupkách k potěše a zábavě!

Za vydávání a redakci zodpovídá Dr. František Příkrýl. — Tisk Jindřicha Slováka v Kroměříži.